

САМОРЕГУЛЯЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ ЯК ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Попович Оксана,

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти
Мукачівський державний університет,
м. Мукачево, Україна

Дубюк Владислава

магістрантка спеціальності «Дошкільна освіта»
Мукачівський державний університет,
м. Мукачево, Україна

Саморегуляція представляє собою універсальний феномен, який має відношення до різних проявів активності і входить в якості складової у структуру процесів та систем різної складності. Саморегуляція виступає своєрідним психогігієнічним засобом, що запобігає накопиченню проблем перенапруги, адекватного аналізу ситуації і дійсності. Погоджуємося з думкою В.Чайки, що у будь якого педагога функціонують певні внутрішні елементи особистісної регуляції поведінки і діяльності, але у більшості фахівців професійні рішення не стають внутрішнім надбанням, результатом усвідомленого вільного вибору, оскільки в основному зорієнтовані на задані дидактико-методичні схеми та існуючі стереотипи. Як наслідок, переважаюча частина педагогів не здійснюють цілеспрямованого аналізу результатів педагогічної діяльності, її основні компоненти не стають об'єктом самопізнання і саморегуляції. На думку дослідника, цьому часто не сприяє і робота представників адміністрації закладів, яка не завжди спрямована на розвиток професійної активності педагога, не стимулює його до самопізнання, не містить конструктивних пропозицій та ефективних варіантів побудови навчально-виховного процесу [, с.2].

Дослідження проблеми саморегуляції педагогічної діяльності є різноплановим, зокрема вивчено: особливості саморегуляції педагога та шляхи її формування (М.Верба, Н. Дьоміна, І.Зязюн, Я. Коломінський, В.Кремень, Б.Ломов, В.Чайка та ін.), формування навичок саморегуляції педагога як аспекту самопізнання у процесі педагогічної діяльності (Н. Кузьміна, В. Миндикану, Д. Ніколенко, В. Сластьонін, О. Щербаков та ін.). Незважаючи на наявні наукові праці, проблема саморегуляції педагогічної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти, на нашу думку, потребує більш ґрунтовного дослідження.

Сьогодні у науковій літературі по-різному тлумачиться поняття «саморегуляція». Семантичний аналіз дає змогу визначити у його складі дві частини «регуляція» (лат. *regulare* – впорядковувати, налагоджувати, нормалізувати) та «само» (указує на те, що джерело регуляції у самій системі). Відтак, саморегуляція це той механізм, завдяки якому забезпечується активізація

SCIENTIFIC BASES OF SOLVING OF THE MODERN TASKS

та певне спрямування позиції суб'єкта. Вона здійснює оптимізацію психічних можливостей, компенсацію недоліків, регуляцію індивідуальних станів відповідно до завдань і умов діяльності.

Саморегуляція – це вміння людини бачити кінцеву мету діяльності, самостійно знаходити оптимальні шляхи її досягнення і домагатися здійснення, здатність індивіда створити програму діяльності, і на цій основі керувати своїми діями і станом [1].

Деякі дослідники саморегуляцію діяльності розуміють як керування людиною власними діями, як результат її вольових зусиль. Однак багато вчених дотримуються погляду про те, що людська діяльність регулюється єдністю свідомих і несвідомих психічних феноменів, є сукупністю довільних і мимовільних елементів єдиної системи цілісного психічного саморегулювання.

Феномен саморегуляції педагогічної діяльності (СРПД) науковцями розглядається в діалектичній єдності виявів діяльнісного й особистісного та відповідно визначається поняттями «саморегуляція діяльності» і «саморегуляція особистості». Саморегуляція діяльності трактується як якісна характеристика її суб'єкта, що відображає високу компетентність, розмаїтість ефективних професійних навичок і умінь, володіння сучасними алгоритмами і способами вирішення професійних завдань, що дає змогу працювати із високою продуктивністю.

Саморегуляція особистості характеризує суб'єкта діяльності і характеризує високий рівень розвитку професійно важливих та індивідуально-ділових якостей, креативності, адекватний рівень домагань, мотиваційну сферу і ціннісні орієнтації, спрямовані на прогресивний розвиток фахівця. На думку Н. Гузій [2], динаміка розвитку професійної діяльності й особистості фахівця двобічна. З одного боку, діяльність впливає на людину, сприяє формуванню професійно значущих якостей, професійного типу особистості, стимулює потенційні можливості, а з другого – може і блокувати їх, закріплювати небажані властивості.

Саморегуляція педагогічної діяльності є різновидом внутрішньої діяльності, специфіка якої обумовлюється особливостями змісту об'єкта, що підлягає вивченню та регулюванню. Водночас, такі функції, як організація, планування, регулювання, контроль формуються на основі внутрішньої діяльності, тобто в результаті екстеріоризації.

Саморегуляція педагогічної діяльності повинна здійснюватися на основі всебічного вивчення внутрішніх зв'язків, які характеризують сутність того чи іншого педагогічного процесу, пізнання діалектики явища і сутності. Ефективність регулювання власної діяльності залежить від дотримання вимог системи принципів, які відображають закономірності процесу наукового пізнання. Основними принципами СРПД є принципи самостійності, об'єктивності, системного підходу, головної ланки, цілеспрямованого планування, конструктивності та ін.

Аналізуючи наявні в науковій літературі трактування поняття саморегуляції педагогічної діяльності, слід зазначити розвиток тенденцій до моделювання структури цього феномена, виділення різних діяльнісних і особистісних

SCIENTIFIC BASES OF SOLVING OF THE MODERN TASKS

характеристик як його сутнісних сторін. Водночас має місце неоднозначність у визначенні сутності і змісту саморегуляції, яка обумовлена наявністю великої кількості близьких за семантичним значенням понять і термінів, що використовуються для характеристики високої якості педагогічної діяльності, слабким обґрунтуванням співвідношення діяльнісних та особистісних аспектів. На нашу думку, досліджуваний феномен необхідно розглядати в діалектичній єдності виявів діяльнісного та особистісного.

Отже, саморегуляція – це здатність керувати собою на основі сприймання й усвідомлення власних психічних станів і поведінки. Вона реалізується в індивідуальній формі, яка залежить від конкретних умов, а також від особистісних якостей суб'єкта і його звичок в організації власних дій.

Саморегуляція педагогічної діяльності – процес, зумовлений організаційно-педагогічними, соціально-психологічними та особистісними чинниками, під впливом яких майбутній вихователь може самостійно здійснювати цілепокладання, моделювання умов протікання діяльності, програмувати власні педагогічні дії, здійснювати їх корекцію і самоаналіз, корегувати свої психологічні можливості відповідно до вимог професійної діяльності, на основі чого реалізовувати пізнавальні інтереси та потреби, розвивати інтелектуальні та особистісні якості, самоорганізовувати та впорядковувати дії, засоби і способи діяльності. Оскільки СРПД – це процес аналізу, пошуку, вибору, зіставлення, порівняння й оцінки різних варіантів навчання й виховання дітей, то його необхідно характеризувати як процес мислення [5].

У кожного вихователя своєрідно може виявлятися міра усвідомлення і розуміння себе, власної діяльності. Це обумовлено комплексом індивідуально-психологічних властивостей особистості, розвитком абстрактно-логічного мислення, аналітичними здібностями, рівнем потреби в самопізнанні. Не викликає сумніву й те, що вихователь у процесі діяльності свідомо чи інтуїтивно здійснює самоконтроль, саморегуляцію, які як додатковий елемент зворотнього зв'язку організовують його (вихователя), корегують діяльність, сприяють розвитку рефлексивного мислення.

Важливим елементом самопізнання є самоаналіз, який забезпечує можливість визначити причино-наслідкові зв'язки одержаної про себе інформації. Самоаналіз спрямований на конкретні вияви особистості в навколишньому світі і, таким чином, розвиває її активність. Рушійною силою і джерелом самоаналізу є потреба вихователя у самовдосконаленні. Об'єктивною причиною, яка породжує цю потребу, є зовнішні вимоги, які пред'являються вихователю з боку керівників ЗДО, дітей та їх батьків. Під час самоаналізу перед вихователем відкриваються такі аспекти діяльності, які при зовнішньому спостереженні часто приховані [3].

Складність та багатоаспектність процесу самоаналізу, його динамічний комплексний характер, а також наявність великої кількості зв'язків з іншими видами педагогічної діяльності обумовлюють необхідність його характеристики з позицій системного підходу. Системність самоаналізу виявляється в умовах пошуку причин невдач вихователя. Йдучи від наслідків (несформоване уявлення, несформоване вміння тощо), педагог аналізує власну діяльність як систему.

Важливу роль у процесі самоаналізу особистості та саморегуляції діяльності вихователя відіграє самооцінка, яка дає змогу правильно усвідомити власні можливості і критично прогнозувати результати діяльності, є важливим компонентом самосвідомості, засобом розумового та морального самовдосконалення особистості. Вона є важливим регулятором поведінки і впливає на ефективність діяльності. Самооцінка як компонент Я-концепції особистості тісно пов'язана з рівнем намагань людини, тобто ступенем складності цілей, які вона ставить перед собою [4]. Від рівня самооцінки залежить активність особистості, міра її самодіяльності, прагнення до самореалізації.

Отже, складність і багатоаспектність процесу СРПД, його динамічний комплексний характер обумовлюють необхідність досліджувати його з позицій системного підходу, який виявляється в усвідомленні цілей, мотивів, моделюванні умов, розробці програми діяльності, у знаходженні причин її неуспішності, коли вихователь аналізує наслідки-результати, усвідомлює причини, тобто організує і регулює власну діяльність як систему, здійснює її корегування відповідно до вимог конкретної ситуації. Мета СРПД насамперед передбачає вивчення, аналіз, систематизацію, регуляцію її основних об'єктів: цілей, завдань, принципів, методів, форм і засобів навчання і виховання, етапів занять та їх взаємозв'язків, рівня розвитку дитини, власних суб'єктивних станів.

Список літератури

1. Гриньова М. Саморегуляція як основа розв'язання педагогічної ситуації / М. Гриньова // Витоки педагогічної майстерності. 2012. Випуск 9. – С. 55-60
2. Гузій Н. В. Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізму контексті акме професіогенезу освітянських кадрів / Н. В. Гузій // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. - 2016. - Вип. 26. - С. 11-15. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_016_2016_26_5
3. Дубасенюк О.А. Концептуальні підходи до професійно-педагогічної підготовки сучасного педагога / О.А. Дубасенюк, О.В. Вознюк. – Ж.: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 114 с.
4. Кремень В. Філософія людиноцентризму – шлях змін і розвитку / В. Кремень // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2011. – №4. С. 33–34.
5. Чайка В. М. Підготовка майбутнього вчителя до саморегуляції педагогічної діяльності: монографія / за ред. Г. В. Терещука. - Тернопіль: ТНПУ, 2006. – 275 с.
6. Чайка В.М. Теорія і технологія підготовки майбутнього вчителя до саморегуляції педагогічної діяльності: автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Чайка Володимир Мирославович ; Тернопільський національний педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. - Тернопіль, 2006. - 43 с.

- xv Там само. С. 8.
- xvi Там само. С.49–50.
- xvii Там само. С. 51.
- xviii Там само. С. 9.
- xix Там само. С. 13.
- xx Там само. С.14.
- xxi ВД. Т.IX. С.217; *Медведська Л. О.*. Декабристи на Полтавщині. С. 16.
- xxii Там само. С. 17–19.
- xxiii Там само. С. 46.
- xxiv Там само. С. 61
- xxv Там само. С. 59.
- xxvi *Волконский С. Г.* Записки. Иркутск. 1991. 512 с..
- xxvii *Медведська Л. О.* Сергій Іванович Муравйов-Апостол (Біографічний нарис). К., 1961. 147 с.
- xxviii *Медведская Л. А.* Сергей Иванович Муравьев-Апостол. М. 1970. 176 с.
- xxix *Медведська Л. О.* Сергій Іванович Муравйов-Апостол (Біографічний нарис). С. 27; *Медведская Л. А.* Сергей Иванович Муравьев-Апостол. С. 35.
- xxx Там само.
- xxxi Там само. С. 11.
- xxxii Там само. С.18–19.
- xxxiii Там само. С. 21.
- xxxiv Там само. С. 36–37.
- xxxv Там само. С.25; *Медведская Л. А.* Сергей Иванович Муравьев-Апостол. С. 35.
- xxxvi Там само. С. 37.
- xxxvii Там само. С. 43.



МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>